

www.humak.fi

”Mielipide oli paras”

Maahanmuuttajanuorten demokratia- kasvatuskoulutuksen arviointi

Anne Tauriainen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

(3/2019)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Tekijät: Anne Tauriainen
Opinnäytetyön nimi: ”Mielipide oli paras”.
Maahanmuuttajanuorten demokratiakasvatuskoulutuksen arviointi
Sivumäärä: 37 ja 5 liitesivua
Työn ohjaaja: Tiina Valkendorff
Työn tilaaja: Plan International Suomi

Tämä opinnäytetyö on tehty Plan International Suomi -järjestölle. Työssä arvioidaan maahanmuuttajanuorille suunnatun *Muuttajat!* -demokratiakasvatushankkeen kahta erilaista *Uppopaisto*-nimistä koulutusta, millaisia kokemuksia osallistujilla on Uppopaistosta ja mitkä asiat koulutuksessa vaikuttavat osallistujien innostukseen, kiinnostukseen ja tietotason kehitykseen. Lyhyen Uppopaiston tavoite on kohderyhmän innostaminen demokratiakasvatuksen teemojen pariin matalan kynnyksen toiminnalla, tarjota mahdollisuus ajatusten vaihtoon ja keskusteluun, rohkaista ja motivoida mielipiteen ilmaisua sekä vahvistaa kykyä kuunnella toisten mielipiteitä. Pitkän Uppopaiston tavoitteena on lisäksi antaa kohderyhmälle uusia ideoita ja konkretiaa yhteiskunnalliseen toimintaan vierailuiden ja vierailijoiden avulla. Planilla oli tarve arvioida Uppopaistoja sekä verrata lyhyttä ja pitkää, jota kokeiltiin ensimmäistä kertaa syksyllä 2018. Työn tietoperusta liittyy nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen, demokratiakasvatukseen sekä maahanmuuttajanuorten osallistumisen edistämiseen. Menetelminä arvioinnissa käytettiin osallistuvaa havainnointia ja kyselyä.

Demokratiakasvatus ja kansalaistoiminta liittyvät niin kotoutumiseen, nuorten osallisuuteen kuin järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan. Demokratiakasvatus on ajankohtainen aihe monesta syystä. Nuoret äänestävät vanhempia ikäluokkia vähemmän eivätkä ole erityisen kiinnostuneita politiikasta tai yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Maahanmuuttajanuoret tarvitsevat erityistä tukea osallisuuden edistämiseksi. Vaikka oppilaitoksilla on tärkeä demokratiakasvatuksellinen tehtävä, tarvitaan osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistämiseen muitakin toimijoita, myös koulutusleikkausten takia. Siksi yhteisöpedagogin alan kannalta on tärkeää tuottaa lisää tietoa demokratiakasvatuksen kehittämiseksi.

Tutkimustuloksista nousi tarve ilmaista mielipiteitä, keskustella ja osallistua. Tutkimusten mukaan yhteiskunnallinen osallistuminen ja vapaaehtoistyö edistävät kotoutumista ja lisäksi osallistuminen toimintaan, keskusteleminen mielipiteistä ja arvojen pohtiminen ovat tärkeä osa demokratiakasvatusta. Molemmat koulutukset saivat hyvää palautetta. Pitkä Uppopaisto sai kokonaisuudessaan parempaa palautetta kuin lyhyt ja osallistujat pitivät kovasti vierailijasta. Koulutuksessa on monia toimivia harjoitteita, joista osaa kuitenkin tulisi selventää ja kehittää lisää. Koulutuksen sisällöissä on monia hankalia käsitteitä, joita on vaikea ymmärtää. Mielipiteen ilmaisun osaa voisi pidentää ja syventää. Koulutuksen vaikutusten ja onnistumisen kannalta olisi tärkeää ottaa paremmin huomioon ryhmän kielitaito ja eri sisältöjen tarkoituksenmukaisuus osallistujien näkökulmasta.

Pitkä Uppopaisto tarjoaa paremmat mahdollisuudet syventää teemoja ja herättää osallistujien kiinnostus. Ideoiden antaminen yhteiskunnalliseen toimintaan vahvistaa koulutuksen vaikutuksia ja on tärkeää nuorten osallisuuden edistämisen sekä kotoutumisen kannalta. Vierailija auttaa konkretisoimaan käsiteltyjä aiheita. Vierailu sopivassa paikassa, kuten järjestössä, voisi tarjota matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuden koulutuksen jälkeen.

Asiasanat: demokratia, osallisuus, kansalaistoiminta, maahanmuuttajatyö, vaikuttaminen, nuoret, kansalaiskasvatus, <http://finto.fi/ysa/fi/>

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Civic Activity and Youth Work

Author: Anne Tauriainen

Title: "Opinion was the best". Evaluation of a Democracy Education Programme for Young Immigrants

Number of Pages: 37 and 5 attachment pages

Supervisor: Tiina Valkendorff

Subscriber: Plan International Suomi

The subscriber of this thesis is the NGO Plan International Finland. The thesis is an evaluation of two different kinds of democracy education trainings called *Uppopaisto*, which form part of the *Muuttajat!* project. The aim was to evaluate the participants' experiences and the factors that influence their enthusiasm, level of interest and development of their knowledge. The aim of the short version of Uppopaisto is to awaken the participants' interest in themes related to democracy education using low threshold activities, offering the opportunity to exchange opinions and converse, motivating them to express their opinions and strengthening their ability to listen the opinions of others. The aim of the longer version of Uppopaisto, apart from the aims of the short version, is to give the participants new ideas of civic activities with the help of guests and visits. Plan had the need to evaluate the training and to compare the short and long Uppopaisto. The longer version was first tried out during the fall of 2018. The theoretical section of the thesis is related to the participation of youth, democracy education and the promotion of the participation of young immigrants. The data of the thesis was collected through participatory observation and a questionnaire.

Democracy education and civic activities are related to the integration of immigrants, participation of the youth and voluntary and civic work. Democracy education is a topical matter for several reasons. Young people vote less than older generations and they are not particularly interested in politics or participation in society. Young immigrants need special support to promote their participation. Even though schools have an important responsibility in democracy education, other actors are needed to promote participation and active citizenship, also due to education cuts. Therefore, it is important for the whole professional field of community educators to generate more information on the development of democracy education.

The results highlighted a need to express opinions, converse and participate. According to studies, participation and voluntary work further integration. Also, participation, sharing opinions and reflecting on values are important factors in democracy education. Both versions of Uppopaisto got positive feedback but the long Uppopaisto got better feedback than the short one and the participants liked the guests. The training has many good exercises but part of them need to be developed further and their purpose clarified. The content of the training has some difficult vocabulary. The part dedicated to the expression of opinions could be lengthened and deepened. For the training to reach its goals and have an impact it would be important to take more into account the level of Finnish of the groups and reflect on the content and its suitability for different groups from the point of view of the participants.

The long Uppopaisto has more potential in going deeper with the themes and awakening the interest of the participants. Giving ideas for social participation strengthens the impact of the training and it is important in promoting participation and integration. The guest helps to make the subject more concrete. Visiting a suitable place can offer low threshold participation options for the participants to take part in after the training.

Keywords: democracy, participation, civic action, immigration work, democracy education, youth

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 <i>MUUTTAJAT!</i> -HANKE JA UPPOPAISTO	8
2.1 Plan International ja <i>Muuttajat!</i> -hanke	8
2.2 Uppopaisto-koulutus	9
3 DEMOKRATIA ON OSALLISTUMISTA.....	11
3.1 Osallisuus ja toiminnallinen kansalaisuus	11
3.2 Nuorten vaikuttaminen ja osallistuminen	13
3.3 Demokratiakasvatus	14
3.4 Demokratiakasvatus ja kotoutuminen	17
4 MENETELMÄT JA AINEISTO	18
4.1 Uppopaiston arviointi	18
4.2 Kyselylomake	18
4.3 Osallistuva havainnointi.....	20
4.4 Aineisto	21
5 LYHYT UPPOPAISTO	22
5.1 Kokemuksia koulutuksesta	22
5.2 Havainnointi	24
6 PITKÄ UPPOPAISTO	25
6.1 Kokemuksia koulutuksesta	25
6.2 Havainnointi.....	27
6.3 Vierailut	29
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	30
7.1 Uppopaisto-koulutukset	30
7.2 Demokratiakasvatuksen tarkoituksesta	31
7.3 Toiminnan jatkuvuus.....	33
7.4 Haasteet ja onnistuminen	34
LÄHTEET	36
LIITTEET	38
Liite 1. Kyselylomake: lyhyt Uppopaisto	38
Liite 2. Kyselylomake: pitkä Uppopaisto	40

Liite 3. Havainnointisuunnitelma	42
--	----

1 JOHDANTO

Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, mikä aiheutti paljon keskustelua maahanmuutosta sekä yhteiskunnallista liikehdintää, niin rasismin vastaista ja solidaarisuutta perään kuuluttavaa kuin maahanmuuttoa vastustavaa. Varsinkin mediasta sai kuvan polarisoituneesta yhteiskunnasta, ikään kuin koko maa olisi yhtäkkiä jakaantunut kahtia: maahanmuuton vastustajiin ja puolustajiin. Vihainen huutelu puolin ja toisin on myös herättänyt kysymyksen, mitkä mielipiteet ovat sallittuja ja onko sananvapaudella rajoja? Ilmoilla on ollut tieteen vastaisuutta ja vihan lietsontaa, joka ei välttämättä perustuu muuhun kuin pelkoon, asenteisiin ja ennakkoluuloihin. Tarve ja taito dialogille, jonka pohjalla on perusteltuja mielipiteitä, on suuri. Mielipiteiden perustelu edellyttää myös sen ymmärtämistä, mikä ero on tutkitulla tiedolla ja mielipiteellä. Demokratiakasvatuksessa pyritään kehittämään kriittistä ajattelua, mielipiteen ilmaisua ja toisten kuuntelemisen taitoa.

Samaan aikaan nuorten osallistuminen huolestuttaa. Nuoret äänestävät vanhempia ikäluokkia vähemmän eivätkä ole erityisen kiinnostuneita politiikasta tai yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Puhutaan kansalaisyhteiskunnan murenemisestä ja jopa demokratian kriisistä. Lisäksi aktiivisuudella on taipumus kasaantua: nuoret jakaantuvat aktiivisiin ja passiivisiin. Siksi on tärkeää ryhtyä toimiin osallisuuden edistämiseksi myös kohdennetusti niiden nuorten kanssa, jotka ovat suurimmassa vaarassa passivoitua ja jäädä ulkopuolelle. Maahanmuuttajanuoret ovat yksi näistä ryhmistä. Riippumatta siitä, mitä on mieltä maahanmuutosta tulevaisuudessa, on kaikkien etu, että jo Suomessa olevien maahanmuuttajien kotoutumista, integroitumista ja kielen oppimista tuetaan. On tärkeää yrittää tarttua asiaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Näistä syistä on tärkeää pyrkiä kehittämään maahanmuuttajanuorten demokratiakasvatusta.

Myös yhteisöpedagogin alan kannalta on olennaista tuottaa lisää tietoa siitä, miten demokratiakasvatusta tulisi kehittää. Hanketoimintaa tulee arvioida ja kehittää jatkuvasti, jotta toiminta olisi oikein kohdennettua ja tarkoituksenmukaista. Demokratiakasvatus ja siihen liittyvä kansalaistoiminta liittyvät niin kotoutumiseen, nuorten osal-

lisuuteen kuin järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan. Vaikka oppilaitoksilla on tärkeä demokratiakasvatuksellinen tehtävä, tarvitaan osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistämiseen muitakin toimijoita, nuorisotyöntekijöitä, järjestöjä, koko yhteiskuntaa. Viime vuosien trendi on ollut leikata koulutuksesta ja nuorisotyöstä. Tämänkaltainen tendenssi säilyttää enemmän vastuuta kolmannelle sektorille. Yhteisöpedagogeilla järjestö- ja nuorisotyön ammattilaisina on tässä työsarkaa.

Opinnäytetyöni on tehty Plan International Suomi -järjestölle. Opinnäytetyössäni arvioin maahanmuuttajanuorille suunnatun *Muuttajat!* -demokratiakasvatushankkeen kahta erilaista *Uppopaisto*-nimistä koulutusta, lyhyttä ja pitkää. Olin kiinnostunut demokratiakasvatuksesta ja *Muuttajat!* -hankkeesta ja tiedustelin Planilta heidän tarpeestaan opinnäytetyölle. Näin muotoutui tarkempi idea Uppopaiston arvioinnista. Suoritin myös yhteisöpedagogin tutkinnon kehittävän harjoittelun samassa hankkeessa syksyllä 2018. Plan-järjestön *Muuttajat!* -hankkeeseen kuuluu useita eri koulutuskokonaisuuksia. Uppopaiston lyhyt versio on näistä yksi. Syksyllä 2018 kokeiltiin ensimmäistä kertaa Uppopaiston pitkää versiota. Opinnäytetyöni vastaa järjestön tarpeeseen arvioida lyhyttä ja pitkää Uppopaistoa ja verrata uutta pitkää versiota lyhyeen. Opinnäytetyön tarve liittyy siis konkreettiseen hankkeen arviointi- ja kehittämistoimintaan.

Johdannossa esittelen opinnäytetyön tarpeen ja tavoitteet. Luvussa kaksi esittelen *Muuttajat!* -hankkeen sekä Uppopaisto-koulutuksen. Luku kolme käsittelee työn tietoperustaa. Luvussa neljä esittelen käyttämäni menetelmät sekä aineiston. Luvussa viisi analysoin lyhyen Uppopaiston aineiston ja luvussa kuusi pitkän Uppopaiston. Luku seitsemän on varattu johtopäätöksille sekä kehittämisehdotuksille. Luvun seitsemän lopussa arvioin myös työn onnistumista ja työn aikana ilmenneitä haasteita.

Opinnäytetyössäni arvioin osallistujien kokemuksia lyhyestä ja pitkästä Uppopaisto-koulutuksesta ja sen osioista. Arvioitavana on kolme lyhyttä ja kaksi pitkää Uppopaistoa. Tavoitteena on selvittää, mitkä asiat vaikuttavat osallistujien kokemukseen, innostukseen ja tietotason kehitykseen sekä verrata lyhyttä ja pitkää Uppopaistoa. Työ tuottaa Uppopaistojen arvioinnin sekä kyselylomakkeen, joita Planin maahanmuuttajatyön tiimi voi hyödyntää toiminnassaan.

Työn tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Millaisia kokemuksia osallistujilla on lyhyestä ja pitkästä Uppopaistosta ja mitkä asiat koulutuksessa vaikuttavat osallistujien innostukseen, kiinnostukseen ja tietotason kehitykseen?

Onko pitkällä Uppopaistolla lyhyeen verrattuna erilaisia vaikutuksia?

Koska koulutuksien osallistujien lähtötaso tietämyksen ja kiinnostuksen suhteen voi vaihdella suurestikin, pyrin työssä arvioimaan, mitkä tekijät edistävät kiinnostuksen ja innostuksen kasvua, lähtötasosta riippumatta. Työn tietoperusta liittyy nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen, Biestan (2006) ja Korsgaardin (Niemelä 2002) teorioihin demokratiakasvatuksesta ja maahanmuuttajanuorten osallistumisen edistämiseen. Keskeisiä käsitteitä ovat demokratiakasvatus, toiminnallinen kansalaisuus, nuorten vaikuttaminen ja osallisuus. Menetelminä arvioinnissa käytän osallistuvaa havainnointia ja kyselyä.

2 MUUTTAJAT! -HANKE JA UPPOPAISTO

2.1 Plan International ja *Muuttajat!* -hanke

Plan International on lastenoikeusjärjestö, joka haluaa oikeudenmukaisen maailman, jossa kaikkien lasten oikeudet ja tasa-arvo toteutuvat. Plan keskittyy erityisesti kehitysmaiden tyttöjen elämän ja suojelun parantamiseen. Uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton järjestö perustettiin vuonna 1937; Suomessa toiminta alkoi 1998. Plan työskentelee yli 70 maassa. (Plan 2018a.)

Maahanmuuttajatyö on osa Plan Suomen toimintaa. *Muuttajat!* on vuonna 2015 käynnistetty demokratiakasvatushanke, joka pyrkii lisäämään yli 15-vuotiaiden maahanmuuttajanuorten tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen osallistumisen kanavista ja rohkaisee nuoria aktiivisiksi kansalaisiksi. Kohderyhmä on Suomeen oppivelvollisuusiän loppupuolella saapuneet nuoret, jotka voivat tarvita erityistä tukea yhteiskunnan jäseniksi kasvamisessa. (Plan 2018b.)

Järjestön mukaan tarve kohdennetulle demokratiakasvatukselle on suuri. Turvapainehakijoiden saapuminen syksyllä 2015 ja sitä seurannut yhteiskunnallisen ilmapiirin muutos on kasvattanut tarvetta edistää maahanmuuttajanuorten osallisuutta ja vahvistaa aktiivista kansalaisuutta. Etenkin oppivelvollisuusiän lopulla tai sen jälkeen Suomeen muuttaneita nuoria tulisi tukea yhteiskunnan jäseniksi kasvamisessa. Näiden nuorten tietämys ja ymmärrys perusopetuksen yhteiskunnallisista sisällöistä saattaa jäädä heikoksi. Lisäksi heidän osallisuuttaan voidaan edistää tukemalla osallistumista niin vapaa-ajantoimintaan ja harrastuksiin kuin vapaaehtoistyöhön. On tärkeää niin nuorten itsensä, demokratian toteutumisen kuin suomalaisen yhteiskunnan kannalta tukea heidän kotoutumisprosessiaan sekä osallistumistaan. (Plan 2019, 5.)

2.2 Uppopaisto-koulutus

Muuttajat! -hankkeessa on useita erilaisia opintokokonaisuuksia. Demokratiakasvatuksen Uppopaiston tavoite on kohderyhmän innostaminen demokratiakasvatuksen teemojen pariin matalan kynnyksen toiminnalla, tarjota mahdollisuus ajatusten vaihtoon ja keskusteluun, rohkaista ja motivoida mielipiteen ilmaisua sekä vahvistaa kykyä kuunnella toisten mielipiteitä (Plan 2019, 24). Uppopaisto on 2-3 tapaamiskerran (n. 2h kerta) opintokokonaisuus, joka toteutetaan harjoitepohjaisiin metodeihin. Valikoitua teemaa (esim. demokratia tai suomalainen yhteiskunta) käsitellään kokemuksellisilla harjoitteilla ja keskusteluilla. Yhdellä tapaamiskerralla käsitellään yleensä yhtä teemaa. Syksyllä 2018 ensimmäistä kertaa toteutettu pidennetty Uppopaisto on kestoltaan 4-6 tapaamiskertaa. Pitkässä Uppopaistossa käsitellään useampi teema kuin lyhyessä ja kokonaisuus sisältää perusuppopaiston lisäksi 1-2 vierailua ja/tai vieraita. (Plan 2018c.) Pitkän Uppopaiston tavoitteena on myös antaa kohderyhmälle uusia ideoita ja konkretiaa yhteiskunnalliseen toimintaan vierailuiden ja vierailijoiden avulla (Plan 2019, 35).

Uppopaiston teemat (Plan 2019, 24):

- Demokratia
- Oikeudet, velvollisuudet ja moraali
- Omien mielipiteiden ilmaisu ja perustelu
- Suomalainen yhteiskunta
- Naisten (poliittinen) osallistuminen

Jokaiseen teemaan kuuluu useita harjoitteita, joista voi valita osan oppitunnille. Harjoitteet ovat toiminnallisia, osallistavia ja keskustelua herättäviä. Oppitunneilla on harjoitteiden lisäksi teoriaosuuksia, joiden avulla pyritään myös herättämään keskustelua. Demokratiakasvatuksen reittioppaasta (Plan 2019) löytyvät Uppopaiston kolmen teeman (demokratia, oikeudet, velvollisuudet ja moraali sekä omien mielipiteiden ilmaisu ja perustelu) harjoitteet yksityiskohtaisesti kuvailtuina. Taulukossa 1 esittelen lyhyesti ne harjoitteet, joista olen tehnyt havaintoja ja joita aineistooni kuuluvissa ryhmissä käytettiin.

Taulukko 1: Uppopaiston harjoitteet

Harjoite	Teema	Kuvaus	Huomiot
Demokratian kuvakeskustelu	Demokratia	Demokratian kuvakeskustelussa näytetään kuvia, jotka liittyvät demokratiaan ja osallistujat saavat kertoa, mitä ajatuksia ne herättävät. Tarkoitus on herättää keskustelua demokratiasta ja havainnollistaa, mitkä asiat kuuluvat demokratiaan ja mitkä eivät.	
Demokratia on kompromisseja 2	Demokratia	Demokratia on kompromisseja 2 -harjoituksessa ryhmä jaetaan pienempiin ryhmiin. Ryhmät ovat perustamassa siirtokuntaa kuu-hun ja heidän pitää päättää yhdessä, mitä he ottaisivat sinne mukaan. Harjoituksen tarkoituksena on harjoitella demokraattista päätöksentekoa ja siihen liittyvää kompromissien tekoa.	

Demokratiaindeksi	Demokratia	Harjoituksessa näytetään maailmankartalla eri tummuusasteiden avulla eri maiden demokratiaindeksi ja aiheesta käydään keskustelua.	Harjoite ei löydy Demokratia-kasvatuksen reittiop- paasta.
Minä itse ja mielipiteeni	Omien mielipiteiden ilmaisu ja perustelu	Harjoituksessa osallistujat valitsevat itselleen tärkeän esineen laukustaan ja jokaisen pitää perustella, miksi valitsi juuri tuon esineen.	
Mielipidejana	Omien mielipiteiden ilmaisu ja perustelu	Harjoituksessa esitetään erilaisia väitteitä ja osallistujat asettuvat kuvitellulle janalle tilassa niin, että janan toinen pää on samaa mieltä ja toinen eri mieltä. Sitten osallistujat voivat selittää, miksi asettuivat valitsemaansa kohtaan ja aiheesta keskustellaan.	
Jos olisit maailman presidentti	Tutustuminen	Yhtenä tutustumisharjoituksena oppitunneilla käytettiin harjoitusta, jossa osallistujat kertovat mitä muuttaisivat maailmassa, jos olisivat maailman presidenttejä.	Harjoite ei löydy Demokratia-kasvatuksen reittiop- paasta.
Moraalijana	Oikeudet, velvollisuudet ja moraalit	Moraalijana on harjoitteena samankaltainen kuin Mielipidejana, mutta harjoitteessa keskitytään moraalisiin kysymyksiin.	
Stereotyyppiharjoite	Naisten (poliittinen) osallistuminen	Stereotyyppiharjoitteessa pohditaan sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita.	Harjoite ei löydy Demokratia-kasvatuksen reittiop- paasta.

3 DEMOKRATIA ON OSALLISTUMISTA

3.1 Osallisuus ja toiminnallinen kansalaisuus

Osallisuuden käsite liittyy kiinteästi demokratiakasvatukseen, koska demokratiakasvatuksessa pyritään muun muassa kasvattamaan osallistujien osallisuutta yhteiskuntaan ja vahvistamaan toimijuutta. Demokratiakasvatuksen merkitystä ja tavoitteita käsittelemme luvussa 3.3. Osallisuudella on erilaisia määritelmiä. Osallisuus-käsitteen joustavuus on toisaalta mahdollistanut innovatiivista toimintaa ja toisaalta käsitteen käytön myös toiminnassa, jossa osallisuus on näennäistä (Kiilakoski & Gretschel & Nivala 2012, 14). Kiilakosken, Gretschelin ja Nivalan mukaan lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen on hyvinvointityön keskeinen osa (mt., 17).

Kiilakosken, Gretschelin ja Nivalan (2012, 15–16) määritelmän mukaan osallisuus ei ole vain mukana olemista, vaan mahdollisuus muuttaa yhteisöä, johon kuuluu. Osallisuuteen kuuluu vastuun kantaminen ja mahdollisuus toimia. Ei riitä, että lapsia ja nuoria kuunnellaan, vaan mielipiteet on otettava huomioon toiminnasta päätettäessä. Osallisuuteen kuuluu myös oikeus identiteettiin ja arvokkuuteen osana yhteisöä tai ryhmää. Osallisuuden edistämiseen liittyy monia eri käsitteitä, jotka yleensä liittyvät joko sosiaalisiin suhteisiin vaikuttamiseen tai poliittisiin suhteisiin vaikuttamiseen. Osallisuus voi toteutua yksilön suhteessa monenlaisiin eri yhteisöihin. Osallisuuden edistämässä on keskeistä, jaetaanko nuorille todellista valtaa vai jääkö osallisuus liian pieneksi tai näennäiseksi. (mt., 16.)

Osallisuudella, etenkin poliittisella osallisuudella, on selvä yhteys kansalaisuuteen. Kansalaisuus on ilmiönä paljon muutakin kuin äänestämistä. Niin kansalaisuuden kuin osallisuuden voidaan nähdä tarkoittavan kuulumista yhteisöön, osallistumista ja vaikuttamista siinä sekä kokemusta yhteisöön kuulumisesta. Kansalaisuus on jäsenyyttä jossakin poliittisessa yhteisössä, joka voi olla valtio tai kunta mutta myös kansalaisjärjestö tai nuorten vaikuttajaryhmä. Kansalaisuus tietyissä tapauksissa, kuten valtion jäsenyytenä, on muodollinen asema; osallisuus puolestaan toteutuu toiminnan ja kokemusten kautta. Lasten ja nuorten osallistuminen poliittisessa päätöksenteossa on mahdollista, jos toiminnallinen kansalaisuus tunnustetaan ja sitä tuetaan. Lasten ja nuorten kansalaisidentiteetti kehittyy ehkä ensisijaisesti lähiympäristön yhteisöissä ja pikkuhiljaa kehittyy tietoisuus laajemmasta kansalaisyhteisöstä. (mt., 18–21.) Toiminnallisen kansalaisuuden käsite on keskeinen myös maahanmuuttajien tapauksessa, koska heillä ei välttämättä ole vielä virallista kansalaisuutta ja mahdollisuutta äänestää. Iso osa Uppopaisto-koulutuksen osallistujista on sekä alaikäisiä että maahanmuuttajia, joilla ei ole kansalaisuutta.

3.2 Nuorten vaikuttaminen ja osallistuminen

Mehtäläisen, Niilo-Rämän ja Nissisen (2017) raportti *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen päätulokset* perustuu nimensä mukaisesti kansainväliseen ICCS 2016 -tutkimukseen, joka selvittää nuorten yhteiskunnallisia tietoja, osallistumista ja asenteita. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaiset valmiudet nuorilla on toimia aktiivisina kansalaisina nyky-yhteiskunnassa. Tutkimus tuotti tietoa 8. luokka-asteen nuorten yhteiskunnallisesta tietämyksestä, yhteiskunnallisten ilmiöiden ja käsitteiden ymmärtämisestä, osallistumisesta ja valmiuksista osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä näihin teemoihin liittyvistä asenteista. (Mehtäläinen, Niilo-Rämä & Nissinen 2017, 86.) Raportin mukaan yhteiskunnallisen tietämyksen taso on Suomessa korkeaa (mt., 87). Sen sijaan Suomessa nuorten luottamus kykyihinsä yhteiskunnallisina toimijoina oli tutkimukseen osallistuneiden maiden heikoin (mt., 89). Tämä on huolestuttavaa, koska nuorten luottamus omiin kykyihinsä on yhteydessä tulevaan aktiiviseen osallistumiseen niin, että mitä enemmän luottamusta on, sitä todennäköisemmin osallistutaan koulussa, äänestetään ja osallistutaan erilaisiin poliittisen toiminnan muotoihin kuten mielenilmauksiin (mt., 89).

Mielenkiintoista on, että nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen ja osallistumishalukkuus olivat runsainta maissa, jotka eivät ole niin vakiintuneita demokratioita kuin Pohjoismaat ja pohjoinen Eurooppa, joissa puolestaan osallistuminen ja osallistumishalukkuus olivat vähäisintä. Täällä elämään ollaan tyytyväisiä, edustuksellisiin elimiin luotetaan ja turvaverkot toimivat. Myös vuoden 2015 PISA -tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten tyytyväisyys elämäänsä oli korkealla tasolla vertailumaihin suhteutettuna. (mt., 89.) Sen sijaan kiinnostus aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen on heikkoa (mt., 91). Yhteiskunnallisten järjestöjen, kerhojen tai ryhmien toimintaan osallistuminen oli runsainta Latinalaisessa Amerikassa ja vähäisintä kaikissa Pohjoismaissa (mt., 88).

Vuoden 2013 Nuorisobarometrin (Myllyniemi 2014) aiheena on nuorten osallisuus ja vaikuttaminen. Barometrin mukaan nuorista naisista 33 % ja nuorista miehistä 28 %

kokee pyrkineensä vaikuttamaan yhteiskuntaan viimeisen vuoden aikana. Alle 20-vuotiaista nuorista vain noin joka viides koee samoin. Vielä harvinaisempaa on politiikkaan osallistuminen: viimeisen vuoden aikana poliittisessa toiminnassa kertoo olleensa mukana vain 7 % vastaajista. Nuorten mielestä kaikkein tehokkaimpia tapoja vaikuttaa ovat äänestäminen ja toimiminen nuorisovaltuustoissa tai järjestöissä aktiivisesti. Tästä huolimatta niin äänestäminen kuin järjestöaktiivisuus ovat nuorten ikäryhmissä vähäistä. Tärkeimpiä syitä nuorille pyrkiä vaikuttamaan yhteiskuntaan ovat mahdollisuus edistää itselle tärkeää asiaa sekä mahdollisuus edistää yhteistä hyvää. Vaikuttamisen tärkeimpinä esteinä pidetään ajanpuutetta ja sitä, ettei ole löydetty mielekkäitä vaikuttamiskeinoja. Osallistumattomuuden perusteluna on myös, ettei ole kannustettu tai pyydetty mukaan. Jopa joka viides kaikista nuorista pitää tärkeänä perusteluna osallistumattomuudelle sitä, ettei ole mitään sellaista asiaa, minkä puolesta haluaisi vaikuttaa. (Myllyniemi 2014, 149.)

Jo 1990- ja 2000-luvun vaihteen tutkimuksissa kävi ilmi, että nuorten kiinnostus niin perinteiseen politiikkaan kuin kansalaistottelemattomuuteen on heikkoa ja valtio instituutiona nähdään staattisena ja muuttumattomana. Kansalaisaktiivisuuden ja valtion välistä suhdetta ei nähdä kunnolla. Vaikuttamisessa suositaan myös enemmän yksilöllisiä valintoja kollektiivisen toiminnan sijaan, mutta yksilön vaikutusmahdollisuuksia pidetään samaan aikaan heikkoina. Lisäksi nuoret jakaantuvat toisaalta hyväosaisiin ja poliittisesti aktiivisempiin ja toisaalta huono-osaisempiin ja poliittisesti passiivisempiin. (Tomperi & Piattoeva 2005, 253–257.) Myös Nuorisobarometrin 2013 mukaan nuorten aktiivisuudella ja passiivisuudella on taipumus kasautua. Nuoren aktiivisuuteen vaikuttavat hänen taustansa, koulutus ja perhe. (Myllyniemi 2014, 149.)

3.3 Demokratiakasvatus

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja osallistuminen liittyvät tietenkin demokraattiseen järjestelmään. Demokratialla on monia määritelmiä. Tomperin ja Piattoevan mukaan (2005, 247) toisen maailmansodan jälkeen demokratiasta on tullut suurin poliittinen ihanne. Demokratian käsitettä käytetään myös paljon poliittisessa retoriikassa. Demo-

kratian ihanteellisuudesta vallitsee yksimielisyys, vaikka ei olisi selvää, mihin sillä oikeastaan edes viitataan. Yleensä demokratialla tarkoitetaan hallintojärjestelmää, jolla on tietyt ominaisuudet, kuten vapaat vaalit ja vapaa tiedonvälitys. Demokratiasta saatetaan saada vaikutelman, että se vain on, eikä sitä tarvitse jatkuvasti rakentaa. Tomperin ja Piattoevan mukaan demokratia tulee todelliseksi vasta toiminnassa ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Demokratian käsite ei ole yksiselitteinen ja siitä käydään jatkuvaa keskustelua. (mt., 247–248.)

Mediassa törmää välillä kysymykseen demokratian kriisistä. Näin tapahtui esimerkiksi Yhdysvaltain vuoden 2016 presidentinvaalien jälkeen. Monet kokivat, että demokratia on kriisissä, koska ihmiset äänestivät ”väärin”. Demokratiaan sisältyy idea siitä, että ihmiset saavat vapaasti valita ketä äänestävät. Voimme myös pohtia, toteutuuko demokratia, jos äänestysaktiivisuus on hyvin matala. Entä toteutuuko demokratia, jos ihmiset eivät osallistu yhteiskunnalliseen toimintaan? Kun puhutaan demokratiavaajeesta, tarkoitetaan myös deliberatiivisen edustuksellisuuden ihanteen heikkenemistä, kun äänestysaktiivisuus on matala, kansalaisyhteiskunta murenee ja ihmiset osallistuvat vähemmän (Vartiainen & Raisio 2012). Deliberatiivisella demokratialla tarkoitetaan sitä, että ihmisten tulisi perehtyä äänestämäänsä aiheeseen ja käydä aiheesta keskustelua ja päättäjien tulisi ottaa huomioon kansalaisten näkemykset (mt.).

Demokratiakasvatuksen lähtökohtana on tasavertaiseen vuorovaikutukseen pohjautuva kasvatusta ja se tavoittelee tiedostavien, yhteistyökykyisten ja vastuullisten kansalaisten kasvattamista. Tällainen kansalainen osaa ajatella kriittisesti ja tarkastella asioita eri näkökulmista. Hän ei sokeasti usko auktoriteetteihin ja osaa puuttua epäkohtiin. Hän kykenee itsekritiikkiin ja pyrkii kehittämään itseään. Demokratiakasvatusta on lähellä osallistavaa kasvatusta ja kansalaisyhteiskunnallista kasvatusta. Demokratiakasvatukseen liittyviä käsitteitä ovat erityisesti nuorten vaikuttaminen, osallisuus ja demokratia. Nuorten vaikuttamisella tarkoitetaan sekä nuorten osallistumista poliittiseen toimintaan että nuorten kasvamista ja kasvattamista aktiiviseen kansalaisuuteen. Osallisuus on toisaalta käytännön tasolla aktiivista osallistumista ja vaikuttamista ja laajemmassa merkityksessä kulttuuri, jossa vaalitaan yhteisöllisyyttä, edistetään demokraattista toimintakulttuuria sekä tuetaan kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Junttila-Vitikka & Peitso 2016, 5–6.) Kansalaisyhteiskunnallista kasvatusta voi tavoitella sopeutuvaisten ja lainkuuliaisten kansalaisten kasvattamista tai kriittisten ja muutokseen tähtäävien kansalaisten kasvattamista (Kiilakoski & Gretschel & Nivala 2012, 23).

Opetushallituksen demokratiakasvatusselvityksen yleissivistävää koulutusta koskevan osion mukaan nuorten vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja sekä osallistumisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen taitoja pidetään erittäin tärkeinä. OECD:n vertailun mukaan Suomessa opetetaan suhteessa vähän yhteiskunnallisia aineita. Opetus olisi hyvä aloittaa nykyistä aikaisemmin, koska monille nuorille on jo juurtunut negatiivinen asenne politiikkaan. Demokratiakasvatuksen kannalta on ongelmallista, että suomalainen keskustelukulttuuri ei suosi politiikasta puhumista. Kotona puhutaan vähän politiikasta ja yhteiskunnallisista aiheista kansainvälisten vertailujen mukaan. Julkinen keskustelu on depolitisoivaa ja konsensushakuista. Tämänkaltaisen yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelukulttuuri heijastuu väistämättä myös kouluihin. (Opetushallitus 2011, 60–62.)

Ove Korsgaard on kehittänyt demokratiakasvatukseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvän didaktisen kolmion, jonka kolme ulottuvuutta ovat tieto, arvot ja taidot. Osallistuminen edellyttää yhteisöä koskevaa tietopohjaa, etenkin tietoa oikeuksista ja velvollisuuksista. Kansalaisyhteiskasvatus on osa toimivaa yhteisöä ja myös maahanmuuttajien kotoutumista. Maahanmuuttajien on tärkeää tietää, miten kulttuurissamme toimitaan. Kansalaisuuteen, yhteiskuntaan ja yhteisön jäsenyyteen liittyvät kiinteästi myös arvot. Arvoja ei voi samalla tavalla opettaa kuin oikeuksia ja velvollisuuksia, vaan niitä on pohdittava yhdessä ja niitä opitaan myös elämällä ja osallistumalla. Kolmantena aktiivisen kansalaisuuden ulottuvuutena ovat taidot ja kompetenssit, joita ovat muun muassa kyky kriittiseen ajatteluun, kyky kommunikaatioon ja dialogiin, kyky neuvotella, kyky tunnistaa ja hyväksyä erilaisuutta sekä argumentaatiotekniikat. (Niemelä 2002, 13–14.)

Biestan mukaan (2006) demokratiakasvatuksessa on perinteisesti ollut kaksi suuntausta. Ensimmäisen mukaan (*democracy for*) koulun tehtävänä on huolehtia, että lapset saavat sellaiset tiedot ja taidot, että he pystyvät osallistua yhteiskunnalliseen elämään. Lisäksi koulun tulisi tukea demokraattista kulttuuria ja arvoja. (Biesta 2006, 123–124.) Toisessa suuntauksessa demokratiaa opitaan siihen osallistumalla (*democracy through*). Kouluun tulisi siis luoda sellainen toimintakulttuuri, jossa osallisuutta tuetaan aktiivisesti. Demokratiakasvatus demokratian kautta tarkoittaa etenkin osallistumista arkielämään ja toimimista siinä aktiivisesti. Tässä suuntauksessa demokratiakasvatuksesta tulee koulun sijaan koko yhteiskunnan asia. (mt., 124–125.)

John Deweyn mukaan demokraattisia valmiuksia opitaan osallistumalla demokraattisiin käytäntöihin (Tomperi & Piattoeva 2005, 270). Tutkimusten mukaan koulun osallistumismahdollisuudet lisäävät nuorten yhteiskunnallista aktiivisuutta (mt., 271). Kansalaisjärjestöt ovat mahdollinen toimintaympäristö, jossa voidaan harjoittaa mielekästä ja kriittistä yhteiskunnallista toimintaa, ehkä paremmin kuin nykyisessä kouluympäristössä. Yhteiskunnallisessa kasvatuksessa on keskeistä se, että vaikuttaminen ei ole arkielämästä irrallista, vaan toiminnallamme vaikutamme ympäristöömme jatkuvasti. Poliittikka ja yhteiskunnalliset instituutiot ovat meidän luomiamme ja voimme muuttaa niitä ja niiden toimintaa. (mt., 275–277.)

3.4 Demokratiakasvatus ja kotoutuminen

Ahokkaan mukaan (2010, 11) demokratiaan sopeudutaan sitä paremmin mitä enemmän osallistutaan poliittisesti. Maahanmuuttajien tapauksessa poliittinen osallistuminen on myös osa kotouttamisprosessia (mt.). Poliittinen osallistuminen on tärkeä aktiivisen kansalaisuuden muoto ja sellaisena edistää kotoutumista. Osallistumista edistävät mahdollisuuksia tarjoavien rakenteiden luominen ja instituutioiden avoimuus. (mt., 19.) Keinäsen ja Mäkeläisen mukaan (2009, 187) kotoutuminen ja aktiivinen kansalaisuus ovat vuorovaikutuksellisessa suhteessa toisiinsa. He tarkastelevat kotoutumista aktiivisen kansalaisuuden kautta. Kansalaisuutta ei nähdä vain passiivisena ryhmäjäsenyytenä vaan aktiivisena toimijuutena, mikä mahdollistaa kansalaisena toimimisen myös maahanmuuttajille (mt., 189). Kansalaisuus aktiivisena toimijuutena liittyy kiinteästi toiminnallisen kansalaisuuden käsitteeseen, jota käsittelin kappaleessa 2.1.

Aktiivinen osallistuminen suomalaiseksi miellettyyn järjestötoimintaan korreloi kotoutumisen kanssa (kun kotoutumisen osa-alueina pidetään esimerkiksi opiskelua, työskentelyä ja harrastustoimintaa). Järjestötoimintaan osallistuvat nuoret myös äänestävät muita enemmän. Toiminnallisen kansalaisuuden nähdään olevan sekä kotoutumisen seuraus että sen edellytys. (Keinänen & Mäkeläinen 2009, 201–202.) Vapaaehtoistyö on yksi yhteiskunnallisen toiminnan muoto (Ahokas 2010, 24). Vapaaehtoistyön muotoja on paljon, ja on myös olemassa monia matalan kynnyksen vaihtoehtoja.

Ahokkaan mukaan (2010, 47) vapaaehtoistyöhön osallistumisen esteenä maahanmuuttajilla voi olla heikko kielitaito, tarvittavien taitojen puute, uskalluksen puute tai vapaaehtoistyöhön ja demokraattiseen osallistumiseen kuuluvan verkoston puute (esim. perhe, työkaverit, ystävät).

4 MENETELMÄT JA AINEISTO

4.1 Uppopaiston arviointi

Arviointi voi vastata seuraavanlaisiin kysymyksiin: Minkälaiselle toiminnalle on tarve? Vastaako palvelu asiakkaan tarpeita? Saavutetaanko tavoitteet? Arviointi keskittyy yleensä joko tarpeisiin, prosesseihin, vaikutuksiin tai tehokkuuteen. (Robson 2001, 74–78.) Opinnäytetyöni tapauksessa kyse on ensisijaisesti vaikutusten mutta myös itse prosessin arvioinnista, koska tarkoituksena on pyrkiä kehittämään toimintaa.

Robsonin (2001, 25) mukaan hyvään arviointiin kuuluu harkittu tutkimusasetelma, aineiston kerääminen, analyysi ja tulkinta. Tieteellinen tutkimus ja arviointi ovat siis yhteydessä toisiinsa, mutta tieteellinen tutkimus voi tavoitella jonkin ilmiön ymmärtämistä ja selittämistä, kun taas arviointi pyrkii aina arvon määrittämiseen (mt., 25). Opinnäytetyössäni on kyse konkreettisesta kehittämistoiminnasta, jossa selvitän osallistujien kokemuksia Uppopaisto-koulutuksesta sekä arvioin, miten pitkä Uppopaisto eroaa lyhyestä.

Käytin opinnäytetyön menetelminä osallistuvaa havainnointia ja kyselyä. Kyselylomake on myös yksi opinnäytetyön tuotos, koska tilaaja toivoi, että tekisin kyselylomakkeen, jota voisi käyttää Uppopaiston arvioinnissa jatkossa. Koska olin harjoittelussa järjestössä aineistoa kerätessä, valitsin osallistuvan havainnoinnin toiseksi menetelmäksi.

4.2 Kyselylomake

Tein kyselylomakkeet yhteistyössä tilaajan kanssa (Liitteet 1 ja 2). Lyhyelle ja pitkälle Uppopaistolle on omat lomakkeensa mutta ne eroavat ainoastaan siinä, että pitkän

Uppopaiston lomakkeessa on kaksi ylimääräistä kohtaa, jotka koskevat koulutuksen vierailijaa/vierailua. Lomakkeen sisältö muotoutui sen mukaan, mitä asioita tilaaja halusi saada sen avulla selville koulutuksesta. Tutustuin moniin erilaisiin kyselylomakemalleihin lomaketta suunnitellessani. Käytin osittain lomakkeen rakenteen mallina Pakolaisapu-järjestön toiminnassaan käyttämää lomaketta.

Vallin (2015, 86–90) mukaan kyselylomaketta laatiessa on hyvä huomioida seuraavia asioita. Lomakkeen pituus määräytyy kohderyhmän mukaan, jotta vastaajat jaksavat keskittyä sen vastaamiseen. Kysymykset tulisi muotoilla selkeästi ja lisäksi kielellisissä valinnoissa tulisi huomioida kohderyhmä. Jos tutkija on paikalla kyselyn toteutuksen aikana, on osallistujien mahdollista esimerkiksi esittää tarkentavia kysymyksiä. Kyselyn ymmärrettävyyttä voi myös testata etukäteen ulkopuolisen koehenkilön avulla. Olen pyrkinyt lomakkeen suunnittelussa selkokieliisyyteen ja vaikeiden sanojen välttämiseen. Osallistujien oli myös mahdollista kysyä selventäviä kysymyksiä kyselylomakkeen täyttämisen hetkellä.

Rensis Likertin kehittäessä Likertin asteikossa on pariton määrä vastausvaihtoehtoja moniportaisessa asteikossa, jossa vastausvaihtoehdot on yleensä nimetty 1=täysin samaa mieltä ja 5=täysin eri mieltä. Keskellä on yleensä ”en osaa sanoa” -vaihtoehto. Vallin mukaan on suositeltavaa, että jokainen vastausvaihtoehto on selitetty, jotta vastaajille ei jää liikaa tilaa omalle tulkinnalle. (Valli 2015, 98–99.) Valli myös huomauttaa, että positiivisia ja negatiivisia väitteitä tai ominaisuuksia (kyselyn sisällöstä riippuen) tulisi vaihdella vastausvaihtoehtoina, jotta vastaukset eivät kallistuisi positiiviseen tai negatiiviseen liikaa vastausvaihtoehtojen valinnan takia (Valli 2015, 101). Tällä tarkoitetaan sitä, että jos vaikkapa käytetään Likertin asteikkoa ja vaihtoehtoina on väitteitä, joihin vastaaja vastaa samaa tai eri mieltä (asteikolla 1-5), osan väitteistä tulisi olla negatiivisia ja osan positiivisia, jotta kysely olisi luotettavampi. Omassa kyselylomakkeessani kohdassa, jossa käytän Likert-asteikkoa, en tehnyt kuitenkaan näin (Liitteet 1 ja 2, kohta 4). Tilaaja katsoi, että osallistujat saattavat hämmentyä, jos positiiviset ja negatiiviset väitteet vaihtelevat, koska näin on käynyt aikaisemmin. Tämän vuoksi kaikki väitteet ovat positiivisia.

Suunnittelemissani lomakkeissa (Liitteet 1 ja 2) on avoimia kysymyksiä, jotka selvittävät osallistujien kokemuksia koulutuksesta ja sitä, haluaisivatko he lisää tietoa ja olisi-

vatko he kiinnostuneita vaikuttamistoiminnasta tai vapaaehtoistyöstä. Kahdessa kohdassa annetaan arvosanoja koulutuksen eri osioille sekä koko koulutukselle. Lisäksi lomakkeessa on Likertin asteikon mukainen kohta, jossa on koulutukseen liittyviä väittämiä, joihin vastataan samaa tai eri mieltä asteikolla 1-5.

4.3 Osallistuva havainnointi

Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan sitä, että tutkija jollain tavalla osallistuu tutkimansa ryhmän toimintaan. Osallistuminen voi olla monenlaista, hyvin vähäistä tai aktiivisempaa, jolloin kyseessä voi olla toimintatutkimus. Havainnoinnissa tutkija voi mennä täysin tilanteen mukana ja antaa tutkimustilanteen ohjata havaintojaan tai sitten seurata tarkasti ennalta laadittua havainnointisuunnitelmaa. Havainnointi on aina subjektiivista toimintaa, mistä on tärkeää olla tietoinen. (Eskola & Suoranta 1998, 99–103.) Käytin ennalta laadittua havainnointisuunnitelmaa (Liite 3), joka oli tarkoituksella suurpiirteinen eikä siis rajannut liikaa havainnointia.

Osallistuva havainnointi täydentää kyselylomaketta muun muassa siksi, että tilaajan aikaisemman kokemuksen perusteella jotkut osallistujat saattavat vastata ”en tiedä” tai jättää vastaamatta, vaikka heillä todellisuudessa olisikin mielipide asiasta. Havainnointi myös tuottaa osittain erilaista tietoa kuin kyselylomake, esimerkiksi kuinka aktiivisesti keskusteluun osallistutaan, mitkä termit tai sanat ovat vaikeita, mitkä teemat aiheuttavat eniten keskustelua, mikä harjoitus on hauska.

Grönfors (2015, 150) huomauttaa, että kyselyllä saadaan luut tai runko ilmiön tarkasteluun ja havainnoimalla siihen voidaan liittää liha luiden ympärille. Hänen mukaansa havainnointiin liittyviä muistiinpanoja kirjatessa on hyvä erottaa vuorovaikutustilanteeseen liittyvät asiat ja kontekstitekijät. Muistiinpanojen tekeminen ei saisi liikaa häiritä itse tilanteessa ja muistiinpanoja voikin tehdä osittain tilanteen jälkeen. Muistiinpanojen tekemisessä voi noudattaa tarkoituksenmukaisuusperiaatetta: aivan kaikkea ei ole tarpeellista kirjata ylös, ainoastaan tutkimukseen suoraan tai mahdollisesti liittyvät asiat. (Grönfors 2015, 156–157.)

Cooperin (2018, 142) mukaan havainnointi voi tarjota kontekstin arvioinnille ja tietoa, jota ei välttämättä saisi vaikkapa haastattelun kautta. Jacksonin ja Kassamin (Cooper

2018, 49–50) mukaan osallistavassa arvioinnissa arvostetaan osallistujien kokemusta ja tietoa, pyritään parantamaan toimintaa tai organisaatiota osallistujien intressien mukaisesti ja käytetään osallistavia menetelmiä tiedonkeruussa. Tässä opinnäytetyössä osallistava ote näkyy siinä, että kerään palautteen osallistujilta, pyrin tekemään kyselylomakkeeseen vastaamisen helpoksi heille ja yksi arvioinnin tavoitteista on kehittää toimintaa osallistujille mielekkäämmäksi.

Tässä opinnäytetyössä osallistuva havainnointi oli melko ongelmaton, koska osallistuin koulutuksiin ensisijaisesti harjoittelijana. En ollut vastuussa koulutusten vetämisestä, vaan osallistuin tilanteen mukaan keskusteluun, tarvittaessa avustin ja tein selventäviä kommentteja. En myöskään tehnyt aktiivisesti muistiinpanoja koulutuksen aikana, vaan pääasiallisesti sen jälkeen. Laatimani havainnointisuunnitelman (Liite 3) mukaisesti havainnoin, kuinka hyvin osallistajat osallistuivat keskusteluun, minkälaisia kommentteja ja kysymyksiä he esittivät, kuinka hyvin eri teemojen luento-osuuksia seurattiin, miten eri harjoitteet toimivat ja mitä asioita osallistujien oli vaikea ymmärtää. Lisäksi laskin osallistujamäärät, otin huomioon olosuhdetekijöitä ja kirjasin ylös koulutusten aikana tekemiäni muita aiheeseen liittyviä havaintoja.

4.4 Aineisto

Uppopaisto-koulutuksia tilaavat erityisesti oppilaitokset ja järjestöt. Ryhmissä on yleensä 15-20 osallistujaa ja yksi tyypillinen ryhmä on esimerkiksi lukioon valmistava ryhmä maahanmuuttajille. Aineistona on kolme lyhyen Uppopaiston ryhmää ja kaksi pitkän Uppopaiston ryhmää, eli kaikki syksyllä 2018 järjestetyt Uppopaisto-koulutuksen ryhmät.

Lyhyessä Uppopaistossa arvioitaviksi ryhmiksi valittiin aluksi kaksi ryhmää, jotka olivat pienempiä kuin yleensä. Ryhmissä oli vain muutamia osallistujia ja siksi päätimme tilaajan kanssa pyytää palaute kyselylomakkeen avulla kolmannelta lyhyen Uppopaiston ryhmältä. Kolmanteen ryhmään minun ei ollut mahdollista osallistua. Yhteensä kolmessa ryhmässä oli palautteen annon hetkellä 19 osallistujaa. Aineistossa on kaksi pitkän Uppopaiston ryhmää. Yhteensä näissä kahdessa ryhmässä oli osallistujia palautteen annon hetkellä 22. Toinen ryhmistä oli huomattavasti pienempi kuin toinen

ja pienemmän ryhmän osallistujat olivat jo toisen tahon kanssa mukana vaikuttamistoiminnassa, mikä on hyvä ottaa huomioon.

Aineiston ryhmät ovat melko heterogeenisiä keskenään. Osa ryhmistä on pieniä ja kaikki harjoitteet eivät ole ensisijaisesti suunniteltu pienille ryhmille. Analysoin ensin lyhyen Uppopaiston aineiston luvussa viisi ja sitten pitkän Uppopaiston luvussa kuusi. Analysoin molemmissa luvuissa ensin kyselylomakkeen tulokset lomakkeen rakenteen mukaisesti (Liitteet 1 ja 2) ja sen jälkeen havainnoinnin tulokset. Luvun kuusi lopussa käsittelem vielä erikseen pitkän Uppopaiston vierailijan/vierailun.

5 LYHYT UPPOPAISTO

5.1 Kokemuksia koulutuksesta

Kyselylomakkeen kohdassa yksi osallistujat antoivat arvosanoja (4–10) eri osioille. Kaikki osiot saivat hyviä arvosanoja mutta parantamisen varaa kuitenkin on. Arvosanojen keskiarvot ovat seuraavat:

Keskustelut ryhmässä: 8.1

Ohjaajan vetämät harjoitukset: 8

Ohjaajan luennot: 8.6

Suurin osa osallistujista koki saaneensa uutta tietoa koulutuksesta. Nuoret saivat uutta tietoa erityisesti politiikasta ja demokratiasta, yhteiskunnasta, laeista ja oikeuksista eli Uppopaiston teemoista. Syy siihen, miksi osa ei kokenut saaneensa uutta tietoa, voi liittyä kielitaitoon: heikon kielitaidon takia sisältöjä ei ole ymmärretty. Toisaalta käsitellyt aiheet saattavat myös olla osalle tuttuja. Kysymykseen, mistä haluaisit tietää lisää, puolet joko jätti vastaamatta tai sanoi, ettei halua lisää tietoa. Toinen puolisko haluaisi lisää tietoa seuraavista: Suomen yhteiskunnasta ja säännöistä, uskonnosta, moraalisista, naisen ja miehen rooleista, miten ihmiset ajattelevat ja miten voi olla aktiivi-

nen yhteiskunnassa tai haluaisi keskustella suomalaisten kanssa mielipiteistä. Teemoja, joista osallistujat haluaisivat lisää tietoa, on siis useita. Ne liittyvät toisaalta tietoon yhteiskunnasta ja sen säännöistä, arvomaailmaan ja toisaalta mielipiteiden vaihtoon ja toimintaan yhteiskunnassa. Lisätiedon haluaminen kertoo joko heränneestä tai jo olemassa olleesta kiinnostuksesta demokratiakasvatuksen aiheita kohtaan. Se, että puolet ei haluaisi tietää aiheista lisää, on melko heikko tulos. Tämäkin tulos voi liittyä koulutuksen sisällön ymmärtämisen kannalta riittämättömään kielitaitoon. Toinen mahdollinen syy on, että koulutuksen teemat eivät tunnu relevanteilta oman elämän kannalta.

Erilaisiin väittämiin asteikolla eri/samaa mieltä (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä) osallistujat vastasivat seuraavasti:

Taulukko 2.

	1	2	3	4	5
Tunneilla oli helppo Osallistua.	0%	11%	16%	37%	37%
Koulutuksen jälkeen uskallan ilmaista mielipiteeni.	5%	11%	21%	42%	21%
Koulutus sai minut kiinnostumaan demokratiasta.	11%	0%	32%	32%	26%
Tapaamisissa oli hyvä ilmapiiri.	0%	0%	37%	21%	42%
Opin lisää suomen kieltä.	11%	5%	21%	26%	37%
Nyt haluan olla aktiivinen ja osallistua yhteiskuntaan.	11%	5%	32%	16%	37%

Osallistujista valtaosa oli sitä mieltä, että tunneilla oli helppo osallistua ja ilmapiiri oli hyvä. Suurin osa koki oppineensa lisää suomen kieltä. Noin puolet koki uskaltavansa ilmaista mielipiteitään paremmin ja haluavansa osallistua yhteiskuntaan. Näissäkin tuloksissa on parantamisen varaa. Korkeahko vastausprosentti vaihtoehdossa kolme kertonee myös siitä, ettei osa ole ymmärtänyt kunnolla kysymystä.

Kysymykseen, mikä oli parasta koulutuksessa, kaksi vastasi parasta olleen erilaisten mielipiteiden ilmaisun, yksi keskustelun ja kaksi sanoi ymmärtäneensä lisää asioita. Kaksi osallistujaa piti siitä, että oli normaalista oppitunnista poikkeava tunti ja yksi mainitsi pitäneensä siitä, kun sai kävellä eri puolille huonetta. Yksi myös piti dynaamisista harjoitteista. Aiheista mainittiin demokratia, naisen rooli ja asema sekä moraalit ja oikeus. Myös ohjaajan luennot mainittiin sekä se, että ohjaaja puhui hyvin ja selkeästi. Kysymykseen mikä oli huonointa koulutuksessa, useat vastasivat, ettei koulutuksessa ollut mitään huonoa. Muutama sanoi mielipiteen ilmaisun olevan vaikeaa ja kielen haastavaa.

Kiinnostaisiko sinua jatkossa mennä mukaan vapaaehtoistyöhön tai nuorten vaikuttamistoimintaan? Minkälaiseen? Tähän vastasi 19:stä osallistujasta yhdeksän, joista neljä on kiinnostunut, neljä ei ja yksi on ehkä. Kiinnostuneista yksi mainitsi haluavansa keskustella nuorten kanssa. Huomauttaisin, että tilaaja toivoi tätä kysymystä kyselylomakkeeseen mutta Uppopaisto-koulutuksessa ei yleensä puhuta vapaaehtoistyöstä tai vaikuttamistoiminnasta. Osallistujien voi siis olla hankala ymmärtää tätä kysymystä ja siitä johtuneen, että puolet on jättänyt kokonaan vastaamatta. Kokonaisarvosanan keskiarvoksi lyhyt Uppopaisto sai 8.7 eli hyvän arvosanan.

5.2 Havainnointi

Yhden ryhmän kielitaito on heikko ja vaikeuttaa kaikkien aiheiden käsittelyä, etenkin oikeuksien ja velvollisuuksien. Palautelomakkeen täyttäminen on tälle ryhmälle myös todella haastavaa. Toisen ryhmän osallistujat olisivat kiinnostuneita ryhmästä, jossa voisi keskustella suomeksi. Osallistujat olivat pääasiassa kaikilla tapaamiskerroilla mukana. Sitoutuneisuuden arviointia hankaloittaa se, että vain yksi lyhyen Uppopaiston ryhmä kokoontui vapaa-ajalla osana muuta toimintaa. Muille ryhmille Uppopaisto oli integroitu opintojen osaksi, jolloin osallistumatta jättäminen voi merkitä, ettei saa kurssista tai tehtävästä suoritusmerkintää.

Yhdellä opintokokonaisuuden tapaamiskerralla käsitellään aina yhtä teemaa. Ryhmissä, joihin osallistuin, tehtiin vain muutamia harjoitteita, joihin käytettiin usein

enemmän aikaa kuin Demokratiakasvatuksen reittioppaan (Plan 2019) ohjeissa. Yhdenä tutustumisharjoituksena oppitunneilla käytettiin harjoitusta, jossa osallistujat kertovat mitä muuttaisivat maailmassa, jos olisivat maailman presidenttejä. Tämä oli monelle vaikea. Vaikuttaa siltä, että monet eivät ole koskaan ajatelleet asiaa. Ehkä osallistujille voisi antaa hetken aikaa miettiä vastaustaan. Minä itse ja mielipiteeni -harjoituksessa monelle on vaikea valita esine sekä kertoa siitä jotain. Kaikilla ei myöskään välttämättä ole laukussa sopivaa esinettä. Mielestäni harjoituksen tarkoitus ei tule tarpeeksi hyvin ilmi. Mielipidejana-harjoituksesta pidetään ja se herättää paljon keskustelua. Se myös auttaa hahmottamaan, että aina ei ole yksinkertaista päättää, mitä mieltä on ja monissa asioissa on erilaisia näkökulmia.

Demokratian kuvakeskustelu herättää myös paljon keskustelua. Kuvat ovat melko selkeitä ja konkreettisia ja niistä on helppo kenen tahansa sanoa jotain. Kuvaa, jossa on paljon miespoliitikoita mutta vain yksi tai kaksi naista, käsitellään paljon suhteessa muihin kuviin. Ohjaajan subjektiivinen näkemys sukupuolirooleista ja kasvatuksen vaikutuksesta sukupuolirooleihin painottuu tässä kohdassa ja sävy on melko luennoiva. Toisessa ryhmässä demokratiaindeksi herättää keskustelua eri maista. Nuoret saavat kertoa omista kokemuksistaan kotimaissaan, sen sijaan että puhuttaisiin vain Suomesta. He saavat jakaa omaa tietoaan ja kokemuksiaan, mistä seuraa hedelmällistä pohdintaa. Demokratiaindeksi auttaa hahmottamaan, että demokratia ei ole mustavalkoinen asia ja se koostuu monista eri ominaisuuksista ja tekijöistä ja että demokratian ja diktatuurin välillä on paljon harmaan eri sävyjä.

Tuntemattomia tai hankalia sanoja olivat kansanvalta, vapaat vaalit, korruptio, kuolemantuomio, oikeudet, armeija, asevelvollisuus, ansaita elanto ja stereotypia.

6 PITKÄ UPPOPAISTO

6.1 Kokemuksia koulutuksesta

Kyselylomakkeen kohdassa yksi osallistujat antoivat arvosanoja (4–10) eri osioille. Arvosanojen keskiarvot ovat seuraavat:

- Keskustelut ryhmässä: 8.6
 Ohjaajan vetämät harjoitukset: 8.5
 Ohjaajan luennot: 8.9
 Vierailijat/vierailut: 9.1

Osioiden arvosanat lähentelevät kiitettävää. Vierailijat/vierailut saivat parhaan arvosanan.

Kaikki osallistujat kokivat saaneensa uutta tietoa. Yleisimmät aiheet, joista he olivat saaneet tietoa, olivat tasa-arvo ja naisten oikeudet, politiikka, oikeudet ja velvollisuudet sekä hyvinvointiyhteiskunta. Valtaosa haluaisi lisää tietoa. Eniten lisätietoa halutaan oikeuksista ja velvollisuuksista, tasa-arvosta, yhteiskunnasta ja demokratiasta. Tämä kertoo siitä, että koulutuksen tavoitteessa on onnistuttu hyvin.

Erilaisiin väittämiin asteikolla eri/samaa mieltä (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä) osallistujat vastasivat seuraavasti:

Taulukko 3.

	1	2	3	4	5
Tunneilla oli helppo osallistua.	0%	0%	9%	23%	68%
Koulutuksen jälkeen uskallan ilmaista mielipiteeni.	0%	15%	14%	41%	41%
Koulutus sai minut kiinnostumaan demokratiasta.	0%	5%	9%	27%	59%
Tapaamisissa oli hyvä ilmapiiri.	0%	0%	9%	27%	64%
Opin lisää suomen kieltä.	0%	5%	5%	23%	68%
Nyt haluan olla aktiivinen ja osallistua yhteiskuntaan.	0%	5%	9%	27%	55%
Vierailut/vierailijat olivat mielenkiintoisia.	0%	0%	9%	27%	64%

Toisin sanoen osallistujat olivat pääasiallisesti kaikkien väittämien kanssa melko tai täysin samaa mieltä, mikä on erittäin hyvä tulos.

Melkein puolet sanoivat mielipiteen ilmaisun tai puhumisen olleen parasta koulutuksessa. Neljä vastasi kaiken olleen parasta. Lisäksi mainittiin yksittäisinä aiheina tasa-arvosta puhuminen, poliisin vierailu (yhdessä ryhmässä vierailijana oli poliisi) sekä ihmisoikeudet Suomessa. 15 osallistujaa 22:sta vastasi kysymykseen, mikä oli huonointa koulutuksessa. Vastanneista puolet sanoi, ettei mikään ollut huonoa. Yksi vastasi, että oli huonoa, kun ei aina ymmärtänyt mitä puhuttiin. Lisäksi yksi vastasi, että oli huonoa, kun ohjaaja liitti kaiken naisten oikeuksiin.

Kiinnostaisiko sinua jatkossa mennä mukaan vapaaehtoistyöhön tai nuorten vaikuttamistoimintaan? Minkälaiseen? 15 osallistujaa 22:sta vastasi tähänkin kysymykseen. Suurin osa vastanneista on kiinnostunut. Heistä osa haluaisi auttaa, osa haluaisi keskustella ja ilmaista mielipiteensä, osa haluaisi tehdä vapaaehtoistyötä. Kaksi vastanneista ei tiedä. Vuoden 2013 Nuorisobarometrin mukaan alle 20-vuotiaista nuorista vain noin joka viides kokee pyrkineensä vaikuttamaan yhteiskuntaan viimeisen vuoden aikana ja poliittisessa toiminnassa kertoo olleensa mukana vain 7 % vastaajista (Myllyniemi 2014, 149). Näihin lukuihin suhteutettuna on erittäin hyvä tulos, että suurin osa vastanneista olisi kiinnostunut vaikuttamistoiminnasta.

Kokonaisarvosanan keskiarvo on pitkällä Uppopaistolla 9.1.

6.2 Havainnointi

Valtaosa pitkän Uppopaiston ryhmien osallistujista oli paikalla kaikkina koulutuskerroina. Isommalla ryhmällä koulutus kuului opintoihin ja opettaja oli tapaamiskerroilla paikalla. Pienemmästä ryhmästä oli jokaisella kerralla muutama poissa. Tämä johtui osittain siitä, että osa asui toisella paikkakunnalla ja osittain ehkä siitä, että oli kyse vapaaehtoisesta järjestötoiminnasta. Osallistujamäärältään pienemmän ryhmän osallistujat olivat jo valmiiksi kiinnostuneita vaikuttamisesta ja mukana vaikuttamistoiminnassa. Molemmissa ryhmissä osallistuttiin hyvin, vaikka osaa piti rohkaista. Koulutuksessa on tärkeää huolehtia, ettei yksi tai muutama ole äänessä koko ajan. Heti

alussa voisi myös sopia yhdessä, että muita kuunnellaan. Keskustelusta ja muiden mielipiteiden ja uusien näkökulmien kuulemisesta pidetään.

Osallistujat pitivät mielipidejanasta ja se herätti paljon keskustelua. Hankalia väitteitä mielipidejanassa ovat ”rakkaus kuuluu kaikille” sekä ”kaikilla on oikeus sanoa mielipiteensä”. Nämä voisi joko muotoilla eri tavalla tai niitä voisi avata lisää, jotta ne olisi helpompi ymmärtää. Tehtävän yhteydessä voisi myös selventää, miksi on tärkeää osata ilmaista mielipiteensä ja kunnioittaa muiden mielipiteitä.

Samoin kuin lyhyessä Uppopaistossa, demokratian kuvakeskustelun kuvaa, jossa on paljon miespoliitikoita mutta vain yksi tai kaksi naista, käsitellään suhteettoman paljon muihin kuviin verrattuna. Ohjaajan oma näkemys painottuu ja keskusteleva sävy muuttuu luennoivaksi. Demokratia on kompromisseja 2 -harjoituksessa tarkoituksena on harjoitella demokraattista päätöksentekoa mutta kovaääniset tuntuvat tekevän ryhmässä päätökset. Jako pienempiin ryhmiin saattaisi toimia paremmin. Lisäksi ryhmän voisi sekoittaa tekemällä jaon kahteen tai kolmeen. Harjoituksen tavoite ei välttämättä tule selväksi osallistujille.

Stereotypiaharjoitteessa stereotypia käsitteenä on erittäin hankala osallistujille, minkä vuoksi harjoitetta on vaikea ymmärtää. Harjoite aiheuttaa paljon väärinkäsityksiä. Olisi hyvä miettiä valmiiksi, miten stereotypia selitetään tai miten tehtävän voisi muotoilla eri tavalla. Naisten osallistumisen teema aiheutti toisessa ryhmässä väärinkäsityksiä. Tässä voisi miettiä, voisiko teeman motiiveja avata, selittää miksi aiheesta puhutaan? Mahdollisimman objektiivinen lähestymistapa saattaisi auttaa. Faktoihin voisi vedota enemmän: mikä on Suomen lainsäädäntö naisten oikeuksiin liittyen? Keskustelussa sukupuolirooleista ja vaikkapa kasvatuksen vaikutuksesta sukupuolten välisiin eroihin tilaa tulisi olla erilaisille näkemyksille. Esimerkiksi psykologisessa tutkimuksessakin on erilaisia näkemyksiä kasvatuksen vaikutuksesta. Tiede ja faktat tulisi erottaa mielipiteistä. Aihe on tärkeä ja tasa-arvo ja naisten oikeudet herättävät ryhmässä kiinnostusta. Siksi onkin tärkeää pohtia, miten aihetta kannattaa käsitellä kriittisen ajattelun herättämiseksi.

Oikeudet, velvollisuudet ja moraaliteema vaikuttaa olevan osalle tylsä. On tärkeää tehdä selväksi mitä oikeudet ja velvollisuudet tarkoittavat, koska monet eivät ymmärrä näitä käsitteitä. Olisi hyvä myös pitää luento-osiot tiiviinä ja pitää osallistujat mukana ja liikkeessä, jotta keskittyminen ei herpaannu. Moraalijana sen sijaan herättää paljon

keskustelua. Moraaliteema liittyy myös keskeisesti Korsgaardin didaktisen kolmion arvoulottuvuuteen (Niemelä 2002, 13–14). Arvoja ei hänen mukaansa voi opettaa passiivisesti vaan niitä pitää pohtia yhdessä ja oppia osallistumalla. Moraalikysymyksille voisikin antaa enemmän tilaa tämän teeman tapaamiskerralla.

Edes peruskäsitteiden ymmärtämistä ei kannata pitää itsestänselvyytenä. Tuntemattomia tai hankalia termejä ovat korruptio, oikeus, velvollisuus, eutanasia ja kuolemanrangaistus. Stereotypia on erityisen hankala termi.

6.3 Vierailut

Pitkän Uppopaiston tavoite on antaa ideoita yhteiskunnalliseen toimintaan: vierailija ja/tai vierailu liittyy tähän tavoitteeseen. Yhdellä ryhmällä oli vierailijana ennalta esitävän toiminnan poliisi, koska muutama ryhmäläisistä oli itse toivonut poliisia. Vierailijasta pidettiin kovasti, kysymyksiä esitettiin paljon ja keskustelua syntyi runsaasti. Mietin kuitenkin, onko poliisin vierailu tarkoituksenmukainen demokratiakasvatushankkeessa ja pitkän Uppopaiston tavoitteen kannalta. Tämä riippuu siitä, mistä aiheista poliisi puhuu, osallistujien kiinnostuksesta sekä koulutuksen kokonaisuudesta: onko koulutuksessa ainoastaan poliisi vierailijana vai onko ryhmällä vierailijan lisäksi vierailu.

Toisessa ryhmässä vierailijana oli maahanmuuttajataustainen kunnallispoliitikko. Nuoret kuuntelivat ja kyselivät paljon. Vieras oli rento ja nuorekas, hauska ja puhui selkeästi. Mielestäni vieras auttoi tuomaan politiikan lähemmäksi arkea ja ymmärtämään, että politiikka vaikuttaa kaikkeen niin arkielämässä kuin valtion tasolla. Vierailijan sijaan tai sen lisäksi ryhmä voisi tehdä myös vierailun. Vierailu on haastavampi järjestää mutta se palvelisi tavoitetta hyvin. Ryhmä voisi esimerkiksi vierailla paikoissa, joissa voi tehdä vapaaehtoistyötä tai suomen kielen keskusteluryhmässä. Koulutukseen kuuluvan vierailun jälkeen kynnyksellä mennä mukaan ja osallistua olisi matalampi. On erittäin tärkeää korostaa vierailijoille selkokielisen puheen merkitystä. Vierailija ei ole välttämättä tottunut puhumaan maahanmuuttajille tai hänellä saattaa olla virheellisiä oletuksia osallistujien kielitaidosta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Uppopaisto-koulutukset

Niin lyhyen kuin pitkän Uppopaiston eri osiot ja kokonaisuus saivat pääasiallisesti hyviä tai kiitettäviä arvosanoja. Pitkä Uppopaisto sai kokonaisuudessaan parempaa palautetta kuin lyhyt. Osallistujista valtaosa oli sitä mieltä, että tunneilla oli helppo osallistua ja ilmapiiri oli hyvä. Suurin osa koki oppineensa lisää suomen kieltä. Moni koki uskaltavansa ilmaista mielipiteitään paremmin ja haluavansa osallistua yhteiskuntaan. Valtaosa koki myös saaneensa uutta tietoa käsitellyistä teemoista. Lyhyessä Uppopaistossa puolet haluaisivat lisää tietoa, pitkässä Uppopaistossa valtaosa. Osallistujat haluaisivat lisää tietoa lähinnä käsitellyistä aiheista.

Koulutuksessa on monia erittäin toimivia harjoitteita, jotka herättävät keskustelua, toimivat hyvin nuorten kanssa, ovat hauskoja ja toiminnallisia. Harjoitteiden dynamiikka ja mahdollisuus liikkua tuntien aikana saivatkin positiivista palautetta. Havaitsin monella tavalla, ettei itsestäänselvyyksiä ole. Joidenkin harjoitteiden tavoite tai opetus ei välttämättä tule selväksi ja se kannattaakin vääntää rautalangasta. Koulutuksessa on myös paljon sanoja ja käsitteitä, joita tulisi avata lisää.

Keskeinen tutkimustulos on, että pitkän Uppopaiston osallistujista puolet ja lyhyenkin osallistujista muutama piti parhaana asiana koulutuksessa mielipiteen ilmaisua. Tämä kertoo tarpeesta ilmaista itseään ja ajatuksiaan ja keskustella. Muutamat kokivat mielipiteen ilmaisun ja kielen olevan vaikeaa. Nuoret eivät välttämättä tiedä paljoakaan mielipiteiden ilmaisusta. Siksi mielipiteen ilmaisun osioon voisi lisätä kohdan, jossa avataan sitä, mikä on mielipide, miten se perustellaan ja mikä on mielipiteen ja faktan ero. Muutamassa ryhmässä oli selvästi havaittavissa, että kielitaito ei riittänyt läheskään koulutuksen sisältöjen ymmärtämiseen. Jos osallistujien kielitaito on hyvin heikko, ei kaikkien oppimateriaalien läpikäyminen ole ehkä tarkoituksenmukaista. Kohderyhmä on heterogeeninen ja esimerkiksi kielitaito vaihtelee paljon eri ryhmien ja osallistujien välillä. Voisiko sisältöä muokata tarpeen mukaan ryhmäkohtaisesti? Lisäksi joissain ryhmässä osallistujien osallisuuden ja osallistumisen edistämisen kan-

nalta relevanttia ei välttämättä olisi pelkästään edustuksellisesta demokratiasta puhuminen, tai se, että kuntavaaleihin voi asettua ehdolle myös maahanmuuttaja. Mitkä ovat ne konkreettiset matalan kynnyksen osallistumismahdollisuudet nuorten lähiympäristössä? Mitkä asiat demokratiakasvatuksessa ovat olennaisia maahanmuuttajanuoren näkökulmasta? Joillekin nuorille olennaista voi olla, miten pääsee keskustelemaan suomalaisten kanssa, harjoittelemaan kieltä ja sitä kautta edistämään kotoutumista ja mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan. Tarpeet ovat yksilöllisiä ja on mahdotonta ottaa jokaisen osallistujan yksilöllisiä tarpeita huomioon. Asiaa on kuitenkin erittäin tärkeää pohtia ja selvittää lisää.

Vajaa kolmasosa kaikista osallistujista olisi kiinnostunut vaikuttamistoiminnasta tai vapaaehtoistyöstä. Jotkut haluaisivat auttaa, jotkut tehdä vapaaehtoistyötä, jotkut keskustella ja kertoa mielipiteistään. Aineiston perusteella pitkän Uppopaiston osallistujat ovat kiinnostuneempia toiminnasta. Yksi selitys sille, että useammat pitkän Uppopaiston osallistujat, lyhyeen verrattuna, haluaisivat lisää tietoa, on se, että pidempi koulutus herättää paremmin osallistujien mielenkiinnon käsiteltyihin aiheisiin. Pitkässä Uppopaistossa on enemmän aikaa useampien aiheiden käsittelyyn ja teemojen syventämiseen. Ryhmädynamiikan kehittäminen ja luottamuksellisen ilmapiirin luominen vie myös aikaa, ja pitkä Uppopaisto tarjoaa tähän paremmat mahdollisuudet.

Molemmissa ryhmissä pidettiin vierailijasta. Osallistujat olivat kiinnostuneita ja kyseivät paljon. Vierailijan tai vierailun avulla on mahdollista konkretisoida käytännön esimerkin avulla koulutuksen teemoja. Molemmat vierailijat olivat mielenkiintoisia osallistujien mielestä, mutta poliisin vierailu ei välttämättä ole yhtä tarkoituksenmukainen demokratiakasvatushankkeessa kuin vaikkapa poliitikon, ja selvää kytköstä koulutuksen teemoihin ei ole. Vierailijan sijaan ryhmä voisi myös tehdä vierailun. Ryhmä voisi esimerkiksi vierailla paikoissa, joissa voi tehdä vapaaehtoistyötä tai suomen kielen keskusteluryhmässä. Tämänkaltainen matalan kynnyksen toimintaan tutustuminen voisi auttaa luomaan jatkumon toiminnalle.

7.2 Demokratiakasvatuksen tarkoituksesta

Tutkimusten mukaan nuorten kiinnostus aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä luottamus kykyihinsä yhteiskunnallisina toimijoina on heikkoa. Tämä on huolestuttavaa, koska tämä luottamus on yhteydessä tulevaan aktiiviseen osallistumiseen koulussa, vaaleissa ja erilaisissa poliittisen toiminnan muodoissa. (Mehtäläinen, Niilo-Rämä & Nissinen 2017, 89–91.) Jos ihmiset eivät osallistu, toteutuuko demokratia?

Muun muassa Nuorisobarometrin 2013 (Myllyniemi 2014, 149) mukaan nuorten aktiivisuudella ja passiivisuudella on taipumus kasautua ja aktiivisuuteen vaikuttavat hänen taustansa, koulutus ja perhe. *Muuttajat!* -hankkeen kohderyhmän maahanmuuttajanuoret tarvitsevat tukea osallistumiseen. Kuten luvussa 3.4 käy ilmi, poliittinen osallistuminen ja osallistuminen suomalaisiksi miellettyyn järjestötoimintaan edistävät kotoutumista. Vapaaehtoistyö on yksi mahdollinen yhteiskunnallisen osallistumisen muoto. Vapaaehtoistyöhön osallistumisen esteenä maahanmuuttajilla voi olla heikko kielitaito, tarvittavien taitojen puute, uskalluksen puute tai vapaaehtoistyöhön ja demokraattiseen osallistumiseen kuuluvan verkoston puute (Ahokas 2010, 47). Toiminnallisella kansalaisuudella on suuri merkitys niin nuorten kuin maahanmuuttajien tapauksessa. Poliittinen ja yhteiskunnallinen osallistuminen ei edellytä äänioikeutta vaaleissa: äänestäminen on vain yksi monista osallistumisen muodoista.

Demokratiakasvatustoiminnassa on tärkeää ottaa huomioon, että demokratiakasvatuksen viitekehyksessä osallisuudella tarkoitetaan aktiivista osallistumista ja vaikuttamista mutta myös kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista sekä kulttuuria, jossa vaalitaan yhteisöllisyyttä ja edistetään demokraattista toimintakulttuuria (Junttila-Vitikka & Peitso 2016, 5). Osallisuuden käsitteeseen liittyy mahdollisuus vaikuttaa ympäristöönsä ja sen sosiaalisiin tai poliittisiin suhteisiin, ei ainoastaan mahdollisuus olla mukana. Korsgaardin mukaan demokratiakasvatukseen liittyy kolme ulottuvuutta: tieto, arvot ja taidot (Niemelä 2002, 13–14). Taitoja tulee harjoitella osallistumalla ja arvoja opitaan niin osallistumalla kuin elämällä ja niitä tulee pohtia yhdessä. Suomalainen keskustelukulttuuri ei tunnu suosivan politiikasta puhumista. Asiallista keskustelua, mielipiteiden ja näkemysten vaihtoa ja väittelyäkin olisi kuitenkin tärkeää harjoitella. Dialogi ja sen harjoittelu olisi myös hyvä lääke umpimieliseen huuteluun, jota valitettavan paljon harjoitetaan etenkin internetissä mutta myös tosielämässä. Kielitaito on tietysti myös tärkeä osallisuuden työkalu.

Teorian mukaan demokratian toteutumiseen ja demokratiakasvatukseen liittyy sekä tietojen ja taitojen oppimista mutta olennaisesti myös toimintaa, osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan (Tomperi & Piattoeva 2005, 270). Demokratiakasvatusta ei voi jättää ainoastaan koulun varaan. Biesta (2006, 124–125) korostaa myös osallistumisen merkitystä ja koko yhteiskunnan vastuuta demokratiakasvatuksen toteutumisesta. Mielestäni demokratiakasvatuksessa on toisaalta kyse vaikuttamistoimintaan ja kriittiseen ajatteluun kannustamisesta ja toisaalta suomalaisen yhteiskuntaan ja arvomaailmaan sopeutumisesta. Tämän hankkeen puitteissa demokratiakasvatus on tärkeää toisaalta nuorten osallisuuden ja demokratian vahvistamisen ja toisaalta maahanmuuttajanuorten kotoutumisen edistämisen ja yhteiskunnallisen tietotaidon vahvistamisen kannalta.

7.3 Toiminnan jatkuvuus

Tutkimustuloksista nousee esiin tarve osallistua, keskustella ja ilmaista mielipiteitä. Nuorten kiinnostus aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen on kuitenkin heikkoa. Myllyniemen mukaan (2014, 149) nuorten vaikuttamisen tärkeimpinä esteinä pidetään ajanpuutetta ja sitä, ettei ole löydetty mielekkäitä vaikuttamiskeinoja. Osallistumattomuuden perusteluna on myös, ettei ole kannustettu tai pyydetty mukaan. Jopa joka viides kaikista nuorista pitää tärkeänä perusteluna osallistumattomuudelle sitä, ettei ole mitään sellaista asiaa, minkä puolesta haluaisi vaikuttaa.

Jos osallistujien kiinnostus herää, miten he voisivat jatkaa toimintaa demokratiakasvatuksellisten teemojen parissa? Parhaassa tapauksessa kiinnostuksen herääminen johtaisi siihen, että osallistujat osallistuvat johonkin toimintaan koulutuksen jälkeen tai jatkavat demokratiakasvatuksellisten teemojen pohtimista ja opiskelua. Pitkä Uppopaisto, verrattuna lyhyeen, tarjoaa paremmat mahdollisuudet jatkumon luomiselle. Lyhyttä Uppopaistoa varten voisi kuitenkin kehittää esimerkiksi vinkkilistan, jonka avulla osallistujat voisivat hakeutua samankaltaisen tai muun toiminnan pariin, oli se sitten suomen kielen keskusteluryhmä tai vapaaehtoistyömahdollisuudet. Joidenkin

osallistujien, 15–20-vuotiaiden, on mahdollista hakeutua *Muuttajat!* -hankkeen *Nuoret toimijat* -koulutukseen, joka on puoli vuotta kestävä vaikuttamistoiminnasta kiinnostuneille nuorille suunnattu koulutus.

7.4 Haasteet ja onnistuminen

Alkuperäinen ensisijainen opinnäytetyön tavoite oli lyhyen ja pitkän Uppopaiston vertailu. Tavoite oli kuitenkin haastava, koska hankkeeseen osallistuvat ryhmät saattavat olla keskenään hyvin erilaisia. Kohderyhmä, eli oppivelvollisuuden loppupuolella Suomeen tulleet maahanmuuttajanuoret, on heterogeeninen. Jotkut oppivat suomen kielen todella hyvin parissa vuodessa ja toisilla on haasteita yksinkertaisen kielen ymmärtämisessä. Myös osallistujien tietotaso ja kiinnostus vaihtelevat. Toinen pitkän Uppopaiston ryhmä koostui nuorista, joilla on jo kokemusta vaikuttamistyöstä ja vahva kiinnostus siihen. Lähtökohtainen motivaatio lienee eri tasoa kuin jossain toisessa ryhmässä. Ryhmät eivät siis ole keskenään vertailukelpoisia tämän takia. Onnistuin kuitenkin lyhyen ja pitkän Uppopaiston arvioinnin pohjalta tekemään havaintoja niiden eroista ja erojen merkityksestä. Tilaaja voi hyödyntää tuloksia *Muuttajat!* -hankkeen kehittämisessä ja Uppopaiston arvioinnissa ja toteutuksessa.

Kaksi lyhyen Uppopaiston ryhmää olivat normaalia pienempiä, niissä oli vain 3–5 osallistujaa. Lisäksi osalla näiden ryhmien osallistujista oli melko heikko kielitaito, mikä hankaloitti koulutuksen vetämistä sekä palautteen keräämistä. Tähän en kuitenkaan olisi voinut etukäteen valmistautua. Heikon kielitaidon vaikutus koulutuksen tuloksiin on myös osa tutkimustuloksia ja herättää pohtimaan, kuinka tärkeää on ottaa kielitaito huomioon koulutusten järjestämisessä ja toteutuksessa. Myös haastattelu olisi sopinut hyvin menetelmäksi tähän opinnäytetyöhön mutta haastattelujen järjestäminen ei tällä kertaa ollut mahdollista aikataulullisista syistä.

Jatkuvuuden vahvistaminen tarjoamalla osallistujille osallistumisvaihtoehtoja koulutuksen jälkeen olisi mahdollinen idea kehittämistoiminnalle *Muuttajat!* -hankkeessa. Jatkumon kehittäminen vahvistaisi demokratiakasvatustoiminnan vaikutuksia ja tekisi niistä kauaskantoisempia, mikä tulisi olla yhtenä sisäänrakennettuna tavoitteena

lähes kaikessa hanketoiminnassa. Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää perusteellisemmin, mitkä demokratiakasvatuksen teemat palvelevat juuri maahanmuuttajanuorten tarpeita.

LÄHTEET

- Ahokas, Laura 2010. Maahanmuuttajien demokraattisen osallistumisen ja integroitumisen edistäminen. EPACE-teemajulkaisu. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Biesta, Gert J. J. 2006. *Beyond learning: democratic education for a human future*. Boulder: Paradigm Publishers.
- Cooper, Susan 2018. *Participatory Evaluation in Youth and Community Work. Theory and Practice*. New York: Routledge.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) 2012. *Demokratiaoppitunti: lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Hakapaino.
- Grönfors, Martti 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 146–161.
- Junttila-Vitikka, Pirjo & Peitso, Virpi 2016. *Sinä olet demokraatiakasvattaja. Opas demokraatiakasvatukseen*. Koordinaatti – Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus. Viitattu 9.11.2018. http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/opas-demokraatiakasvatukseen_1.pdf
- Keinänen, Taina & Mäkeläinen, Kati 2009. Aktiivinen kansalaisuus kotoutumisen edellytyksenä. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Hakapaino, 183–204.
- Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu & Nivala, Elina 2012. *Osallisuus, kansalaisuus ja hyvinvointi*. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) *Demokratiaoppitunti: lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Hakapaino, 9–33.
- Mehtäläinen Jouko & Niilo-Rämä, Mikko & Nissinen, Virva 2017. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen päätulokset. Koulutuksen tutkimuslaitos. Viitattu 2.10.2018. <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2017/ICCS2016-D120>
- Myllyniemi, Sami 2014. *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusseura. Viitattu 5.10.2018. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf
- Niemelä, Seppo 2002. *Suomalaiselle lukijalle*. Teoksessa Niels Buur Hansen, Ove Korsgaard, Bosse Bergstedt (toim.) *Demokratia ja vapaa sivistystyö. Pohjoismaiset ideat ja 2000-luvun todellisuus*. Suom. Veijo Kiuru. Helsinki: Kansanvalistusseura, 7–15.
- Opetushallitus 2011. *Demokratiakasvatusselvitys. Raportit ja selvitykset 2011:27*. https://www.oph.fi/download/139654_Demokratiakasvatusselvitys.pdf

Plan 2019. Muuttajat. Demokratiakasvatuksen reittiopas. Viitattu 1.2.2019. https://plan.fi/sites/default/files/plan_images/muuttajat_reittiopas_2019.pdf

Plan 2018a. Mitä teemme. Viitattu 17.9.2018. <https://plan.fi/mita-teemme>

Plan 2018b. Muuttajat!. Viitattu 17.9.2018. <https://plan.fi/maahanmuuttajatyo/hankkeet#muuttajat>

Plan 2018c. Aktiviteettimenu 2018. Viitattu 17.9.2018. https://plan.fi/sites/default/files/plan_images/aktiviteettimenu_2019_final.pdf

Robson, Colin 2001. Käytännön arvioinnin perusteet: opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Suomentanut työryhmä: Tuija Lindqvist ... ja muita. Tampere: Tammi.

Tomperi, Tuukka & Piattoeva, Nelli 2005. Demokraattisten juurten kasvattaminen. Teoksessa Kiilakoski T., Tomperi T. & Vuorikoski M. (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Vastapaino.

Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valli, Raine 2015. Paperinen kyselylomake. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 84–108.

Vartiainen, Pirkko & Raisio, Harri 2012. Riittääkö edustuksellinen demokratia? Poliitikasta.fi -verkkolehti. Viitattu 15.11.2018. <https://politiikasta.fi/riittaako-edustuksellinen-demokratia/>

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake: lyhyt Uppopaisto

DEMOKRATIAKASVATUKSEN UPPOPAISTO – OSALLISTUJIEN PALAUTE

Ryhmä: _____

1. Anna seuraaville arvosana (4-10)

keskustelut ryhmässä _____

ohjaajan vetämät harjoitukset _____

ohjaajan luennot _____

2. Saitko uutta tietoa? Mitä?**3. Mistä haluaisit tietää lisää?****4. Kerro asteikolla 1-5 kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavien väittämien kanssa.****(1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)***täysin eri mieltä**täysin samaa mieltä*

1

2

3

4

5

- Tunneilla oli helppo osallistua.

- Koulutuksen jälkeen uskallan ilmaista mielipiteeni.

- Koulutus sai minut kiinnostumaan demokratiasta.

- Tapaamisissa oli hyvä ilmapiiri.

- Opin lisää suomen kieltä.

- Nyt haluan olla aktiivinen ja osallistua yhteiskuntaan.

rohkaisee ja innostaa
maahanmuuttajanuoria
aktiivisiksi kansalaisiksi

5. Mikä oli parasta koulutuksessa?

6. Mikä oli huonointa?

7. Kiinnostaisiko sinua jatkossa mennä mukaan vapaaehtoistyöhön tai nuorten vaikuttamistoimintaan? Minkälaiseen?

8. Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit koulutukselle?

9. Terveisiä ohjaajalle/ohjaajille:

KIITOS OSALLISTUMISESTA!

Liite 2. Kyselylomake: pitkä Uppopaisto

DEMOKRATIAKASVATUKSEN UPPOPAISTO – OSALLISTUJIEN PALAUTE

Ryhmä: _____

1. Anna seuraaville arvosana (4-10)

keskustelut ryhmässä _____
 ohjaajan vetämät harjoitukset _____
 ohjaajan luennot _____
 vierailijat/vierailut _____

2. Saitko uutta tietoa? Mitä?

3. Mistä haluaisit tietää lisää?

4. Kerro asteikolla 1-5 kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavien väittämien kanssa. (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

täysin eri mieltä

täysin samaa mieltä

1

2

3

4

5

- Tunneilla oli helppo osallistua.

- Koulutuksen jälkeen uskallan ilmaista mielipiteeni.

- Koulutus sai minut kiinnostumaan demokratiasta.

- Tapaamisissa oli hyvä ilmapiiri.

- Opin lisää suomen kieltä.

- Nyt haluan olla aktiivinen ja osallistua yhteiskuntaan.

- Vierailut/vierailijat olivat mielenkiintoisia.

5. Mikä oli parasta koulutuksessa?

6. Mikä oli huonointa?

7. Kiinnostaisiko sinua jatkossa mennä mukaan vapaaehtoistyöhön tai nuorten vaikuttamistoimintaan? Minkälaiseen?

8. Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit koulutukselle?

9. Terveisiä ohjaajalle/ohjaajille:

KIITOS OSALLISTUMISESTA!

Liite 3. Havainnointisuunnitelma

Havainnointisuunnitelma

Vuorovaikutustilanne:

Kuinka monta osallistujaa:

Keskusteluun osallistuminen:

Kommentit

Kysymykset

Seuraaminen

Teemat

Harjoitteet

Mitä oli vaikea ymmärtää

Olosuhdetekijät:

Muuta: